

Maria Isabel PIJOAN I PICAS, *Viatge per l'imaginari de l'obra de Salvador Espriu*, Barcelona, Abadía de Montserrat.

M. Isabel Pijoan i Picas ens convida a emprendre un recorregut novell per l'obra de Salvador Espriu, a partir d'una hermenèutica simbòlica. Gràcies al seu treball de recerca i al seu rigorós mètode, aconsegueix endinsar-se en l'obra per extreure'n els més recòndits secrets del mític laberint que forneix l'imaginari mitològic d'Espriu el qual, tot i reunir ensems la mitologia clàssica, hel·lènica i bíblica, no n'és la suma de les tres sinó una de nova, la seva, única. L'autora té l'encert de saber explorar aquest imaginari tan particular d'una manera molt brillant, fusionant dos enfocos metodològics d'hermenèutica simbòlica en un nou mètode globalitzador que li permet de retrobar una coherència molt sòlida dins la multiplicitat de símbols que configuren l'obra. Es tracta, per tant, d'una anàlisi interpretativa novedosa pel que fa a la metodologia emprada, que aconsegueix fer llum als continguts més pregonos de l'univers espriuà. Heus aquí les dues metodologies esmentades:

Per una banda, l'estructuralisme figuratiu de Gilbert Durand, que busca el fons antropològic del text el qual, mitjançant la constel·lació d'imatges i símbols que el configuren, opta per algun dels tres règims de l'imaginari, o respostes al mitologema de la finitud humana, del pas del temps i de la mort: a) el règim diürn, heroic, que hi lluita en contra, constel·la per una banda imatges evocadores del temps i de la mort i per l'altra imatges que s'hi oposen (règim basat en el principi d'exclusió dels contraris), b) el règim nocturn místic, que opta per la fugida i l'evasió, constel·la imatges suggeridores de la inversió o de la intimitat, eufemitzadores (règim basat en el principi de l'analogia); i c) el règim nocturn sintètic, que adopta una actitud de pacte o consens, constel·la imatges connotadores de superació del temps per repetició cíclica (imatges cícliques) o per projecció cap a l'esdevenidor (imatges de progrés), en una linealitat

que augura la fi del temps i la mort de la mort (règim basat en el principi de la causalitat). El pas següent de Gilbert Durand és retrobar el mite o els mites vertebrador/s de l'obra, aquest/s relat/s dinamitzadors de grans eixams d'imatges que donen una resposta a la problemàtica de la finitud humana (mitocrítica).

Per l'altra, el mètode analític de Joan Burgos, deutor de l'estructuralisme figuratiu de Durand, el qual segons Pijoan completa l'anàlisi, que se centra en la sintaxi, en les característiques formals de les imatges, com a determinants de la coherència i del sentit últim d'aquestes, les ordena en «tipus d'escriptura», i n'obté una classificació que correspon als tres règims de l'imaginari de Durand.

A *Llibre de Sinera*, després d'anitzar minuciosament la constel·lació d'imatges que configuren l'obra, l'autora determina les dues respostes als mitològemes esmentats més amunt: La primera és la de fugida i evasió del temps i de la mort (règim nocturn místic) determinat aquí per dos grans grups d'imatges: les de la intimitat i les de la inversió. La segona és la del pacte amb el temps i la mort, per superar-los, pacte vehiculat per la imatge de l'arbre, que és una imatge de progrés, segons Gilbert Durand, evocadora de l'assoliment de la fi del temps i de la mort, d'un paradís escatològic-final que aquí és curiosament la pròpia mort (règim nocturn sintètic).

Seguidament, a partir del cicle líric de la poesia espriuana: *Cementiri de Sinera*, *Les hores*, *Mrs. Death*, *El caminant i el mur*, *Final del laberint*, *La pell de brau* i *Llibre de Sinera* fa un estudi del mite del paradís, el qual s'hi presenta sota dues grans modalitats: a) el paradís perdut, referit al passat: pot ser individual (la infantesa, la mare, la casa pairal sinerenga, la terra sinerenga...) o col·lectiu (el paradís primordial de tota la humanitat, el paradís cívic de la plenitud de la pàtria, i referit al futur: el paradís escatològic final —la pròpia mort—, el paradís celestial, i b) el paradís trobat (el paradís de l'instant eternitzat, el paradís de la quotidianitat, el paradís transcendent).

Finalment, l'autora dedica més de la meitat de la seva obra a l'anàlisi de *Cementiri de Sinera*. L'autora qualifica l'obra d'iniciàtica, ja que l'ego espriuà viatja com un heroi. Què és la recerca de respostes al mitològema de la finitud humana sinó un viatge de la mort cap a la renaixença? M. Isabel Pijoan analitza aquestes respostes aplicant el seu mètode globalitzador que integra l'estructuralisme figuratiu i el formal. Tant figurativament com formalment, l'espai poètic respon a l'*escriptura de l'astúcia* (modalitat d'estructuració dinàmica de progrés, règim nocturn sintètic de Gilbert Durand), per l'actitud d'acceptació del temps —i de la mort— evocada per característiques que expressen equilibri de contraris que mantenen els seus antagonismes. Així, d'un espai íntim —Sinera— s'accedeix a un altre espai íntim més petit —cementiri sinerenc—, si bé es produeix un retorn momentani a l'espai abandonat anteriorment —Sinera— per tornar a refer la mateixa via lineal cap a l'altre —cementiri— i superar-lo en l'últim espai íntim més petit, el sepulcre. D'aquesta manera, l'ego espriuà avança, d'un espai a un altre, cap a la mort final per fugir de la mort progressiva que s'expandeix pertot arreu. Només una vegada mort, podrà fruit de la mort de la mort i accedir així a la perdurabilitat.

*Vent nocturn, himne, bronze
antic contra l'exèrcit
de la pluja, difícil
solitud retrobada.*

...

(«P.X», pàg. 173, vs. 6-9)

Retòricament, *Cementiri de Sinera* respon a l'*escriptura del refús* determinadora del règim de l'eufemisme (règim nocturn místic de Gilbert Durand), escriptura que fuig del temps —i de la mort— per construir espais cada cop més reduïts, que esdevenen refugis d'evasió. Així, assistim a una intensificació de l'obsessió per l'espai íntim, cada cop més delimitat —pàtria, cementiri i sepulcre—.

*Mentre s'apaga
la llum d'abril i cessen
les filles de cançó,
en un crepuscle immòbil
he caminat estances
de la casa perduda*

(P. XXIII, pàg. 179)

Tanmateix, en contra de la línia exposada sorgeixen ruptures tant figuratives com formals que inscriuen l'espai poètic en l'*escriptura de la revolta*, determinadora del règim de l'antítesi (règim diürn de Gilbert Durand), que subratlla la categoria d'heroi que té l'ego espiuà, separat dels altres homes.

*Ordenador de rengles
de xiprers i silenci,
conferiré serena
autoritat de màgics
ceptres a mans augustes.*

(«P. X», pàg. 173, vs. 1-5)

Marta ROMANÍ I CORNET